

Aktuell forskning kring långvarig ogiltig skolfrånvaro (april 2015)

Omfattning:

Långvarig ogiltig skolfrånvaro: Mätning från läsåret 2008/2009 är att 1500 elever i kommunala skolor och 150 elever i fristående skolor under året varit borta minst 1 månad utan giltigt skäl. Drygt 150 elever varit borta från skolan hela läsåret. Identiska siffror med undersökning 2006/7.

Lika vanligt med långvarig ogiltig frånvaro för flickor och pojkar; vanligare i högre årskurser; fler i särskolan som är långvarigt frånvarande men färre är strövis frånvarande.

Elever med autismspektrumtillstånd särskilt uppmärksammade i Skolverkets rapportering Skolan och Aspergers syndrom. Enkät till 122 grund och gymnasieskolor: 43 % av föräldrarna uppgav att deras barn varit frånvarande pga. bristfällig skolsituation. 5 % hemma 1 år eller mer, 16 % hemma mellan 1 mån- 1 år.

Långvarig ogiltig ströfrånvaro, (ogiltigt frånvarande från vissa lektioner under minst två månader): 12100 elever under läsåret 08/09.

Olika typer av skolfrånvaro

1. undvikande av skolbaserade stimuli som ger en negativ känsla
2. fly från spänningsladdade sociala eller utvärderande situationer (konversera, interagera eller att stå upp inför klassen)
3. söka efter uppmärksamhet från föräldrarna (vilja stanna hemma, följa med till föräldrars jobb)
4. söka förstärkare utanför skolan (sova sent, se tv, leka med vänner, brottsligt beteende) (Kearney, 2006)

Orsaker till skolfrånvaro delas upp i skolfaktorer; faktorer kopplade till hemmet och familjen; och individfaktorer.

Skolfaktorer kan vara pedagogiska, organisatoriska eller sociala.

- *Pedagogiska:* begriper inte ett ämne, lärare brister i bemötande, felaktiga diagnoser, uteblivet stöd
- *Organisatoriska:* fallerande närvarosystem, betoning på självständigt arbete, få lärarledda lektioner, egen schemaläggning, ingen delaktighet från eleverna
- *Sociala:* gruppsyck, utanförskap, trakasserier, mobbning, skolan upplevs som en otrygg miljö

Faktorer kopplade till hemmet och familjen:

- trauman i familjen
- svag relation till skolan, bristande engagemang
- saknas stöd i hemmet (mamma ofta en central stöttare)
- föräldrarna är utsatta för påfrestning som migration, arbetslöshet, sjukdom
- (internationellt även vanligare med orsaksfaktorer såsom hemlöshet/arbete/fattigdom)

Eleverna själva förklarar oftast orsaken som liggandes i skolan EJ i familjen

Individfaktorer:

- elever med neuropsykiatrisk diagnos där skolan inte utformar undervisning utifrån deras särskilda behov
- elever med rädsla, orossymptom

Eleverna själva beskriver att huvudsakliga faktorer till att de varit omfattande frånvarande är:

- brister i frånvarokontroll
- dåligt bemötande
- känt sig ifrågasatta av vuxna i skolan
- inte fått insatser eller fått insatser som inte anpassats till deras behov

”beröm när jag är där istället för att skälla när jag inte är där”

OBS! Från elevernas berättelser så går det ofta att förstå varför de inte går i skolan utifrån den situation som de befinner sig i!! (Skolverket, 2010)

Åtgärder för att undvika skolfrånvaro

- **bra bemötande från lärare och annan skolpersonal (enskilt viktigaste faktorn!!)**
- positivt samarbete och goda kontakter med hemmet (inte bara kontakt när det är problem)

Eleverna som lyckats komma tillbaka beskriver

- centralt med ändrade pedagogiska verksamhetsformer och flexibla individanpassade lösningar
- mindre klasser
- att visa att man bryr sig genom att följa upp frånvaro
- att successivt komma tillbaka till skolan på sina egna villkor
- positiv samverkan mellan vuxna i hem och skola

Skolans ansvar:

*Det är skolans ansvar att upptäcka och utreda signaler på att eleven inte mår och om det behövs ta hjälp av andra, framförallt socialtjänst och barn och ungdomspsykiatri. **Det är skolans ansvar att se till att alla elever får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Skolfrånvaro kan därmed inte ses som enbart hemmets ansvar** (Skolverket 2010).*

Skolans förebyggande arbete

- främja närvaro
- goda rutiner för frånvarouppföljning och omedelbara insatser (skolfrånvaro är ett AKUT problem), tydliggör elevhälsans ansvar
- tydlig plan och ansvarsfördelning för att utreda frånvaro
- allsidig utredning av bakomliggande orsaker innan beslut till åtgärd fattas
- beredskap och organisation för samverkan med Socialtjänst och BUP (många elever har en situation som det inte är skolans ansvar att lösa)
- se skolfrånvaro som en indikation på att utbildningssituationen inte fungerar
- se skolfrånvaro som ett rop på hjälp
- jobba mobbningsförebyggande

Systematiskt kvalitetsarbete! – huvudmannens ansvar

a) identifiera riskfaktorer

- omfattande skolfrånvaro beror ofta på en utlösande faktor som sedan vidmakthålls av andra faktorer
- unikt från person till person vad det är för faktorer som samvarierar
- vidmakthållande faktorer: föräldrar går med i barnets rädsla; skolkontakt blir negativ för föräldrarna; skolan skuldbelägger föräldrar; negativ uppmärksamhet att komma tillbaka till skolan

b) kartlägg

- multipla metoder: formulär, intervju, observation
- multipla källor: familjen, skolan, kompisarna, individen
- intervjua barnet och föräldrar för sig om skola, barnet, kompisar, familj, hypotespröva med barnet och familjen varför det blivit så här, skaffa samtycke att samla information bakåt i tiden
- kartläggning kan även inkludera barnets utvecklingsmässiga, sociala och emotionella status (*Lingenfelter & Hartung, 2015*)

c) åtgärda - skolnivå

- agera tidigt på ströfrånvaro
- god schemaläggning med få håltimmar
- agera tidigt på tecken på psykisk ohälsa
- aktivt arbete mot mobbning
- skapa ett gott skolklimat för elever och personal

För elever med Asperger finns det olika former för stöd som kan fungera; upprepad telefonkontakt, hämtning eller att ngn möter på vägen, anpassning av undervisning eller skolsituation (Skolverkets rapport Skolan och Aspergers syndrom)

d) åtgärda - individnivå

- sänk hindren för närvaro
- introducera i små steg till skolan
- se eleven och ge konsekvens på både närvaro och frånvaro
- skapa goda relationer
- stärk självförtroende – att få vara bra på något och att lyckas
- överväg olika lösningar, ev. tillsammans med socialtjänst och BUP
- håll tät kontakt med föräldrar
- överlämna information vid skolövergång
- att odla ett fritidsintressen kan vara ett sätt att få visa sina resurser
- tala med eleven om känslor av rädsla och ge verktyg att reducera dessa
- betona de positiva aspekterna av att gå till skolan (vara med vänner, lära sig om favoritämne, leka på skolraster)
- hjälp eleven utveckla ett stödsystem (andra barn, familjemedlemmar, lärare, andra vuxna på skolan som är villiga att tala om det skulle bli problem)
- erbjud ett tryggt ställe i skolan dit eleven kan gå om den känner sig stressad, orolig

e) åtgärda – familj/föräldrar

- identifiera och minska egna beteenden som vidmakthåller skolfrånvaro
- var tydlig mot barnet avseende kvälls- och morgonrutiner
- stärk barnets självförtroende
- ta hjälp för egna problem
- samarbeta med skolan

Summering: Rekommendationer till skolan för att förebygga frånvaro

Generellt förebyggande	Specifik tidig intervention
Stärk skolnärvaron: var tydlig med att närvaro är viktigt; inrätta skolnärvaroteam; engagera all personal; för diskussion kring skolnärvaro regelbundet	Identifiera elever tidigt vid mönster av skolfrånvaro
Utveckla systematiska mätsystem och uppföljningar	Ha goda rutiner vid skolfrånvaro som är förankrade hos all personal
God skolmiljö: alla elever blir sedda; bra socialt klimat	Utgå från elevens behov
Se till att eleven klarar av skolans kunskapskrav	
bygg upp samverkan med soc, BUP etc	
Arbeta med elevinflytandet: lyssna till eleverna, inkludera dem i skolarbetet	
Öka kunskap och uppmärksamhet om skolfrånvaro	
Bygg upp goda relationer till hemmet	
Arbeta mot mobbning och diskriminering	

(SKL, 2013; Torrens Armstrong et al. 2011)

Litteratur

Gren Landell, Malin. (2014). *Orolig och blyg i skolan: att möta elever med vanliga och osynliga problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Jonsson, Marie. (2014). *Elever med oroväckande skolfrånvaro. Risk- och skyddsfaktorer och förebyggande insatser*. C-uppsats. Folkhälsovetenskap, Karlstads universitet.

Konstenius, Viktoria och Schillaci, Maria. (2011). *Skolfrånvaro: KBT-baserat kartläggnings- och åtgärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lingenfelter, N. och Hartung, S. (2015) School Refusal Behaviour. *NASN School Nurse*, Mar 9. pii: 1942602X15570115. [Epub ahead of print]

Milerad, Josef och Lindgren, Carl (red). (2014). *Evidensbaserad elevhälsa*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan*. Elektronisk källa, tillgänglig på http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf1771.pdf%3Fk%3D1771

Skolverket. (2009). *Skolan och Aspergers syndrom. Erfarenheter från skolpersonal och forskare*. Rapport 334. Elektronisk källa, tillgänglig på http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2282.pdf%3Fk%3D2282

Skolverket. (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Rapport 341. Elektronisk källa, tillgänglig på http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2356.pdf%3Fk%3D2356

Socialstyrelsen. (2010). *Blyga och ängsliga barn*. Elektronisk källa, tillgänglig på <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17954/2010-3-9.pdf>

Sveriges Kommuner och Landsting. (2013). *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*. Sveriges Kommuner och Landsting.